

когнітивного аспекту. 3. Відбувається здобуття комунікативної та мовної компетентності (створення свого галузевого “фонду текстів”). 4. Відбувається міжтекстовий діалог, який відзначений наявністю широкого діапазону смислових діалогічних взаємин текстів, що знаходяться не в єдиному (галузевому) смисловому просторі. 5. Риторичність таких текстів полягає у думці авторитетного вченого чи автора. 6. Універсальність практичного застосування теоретичних розробок, тобто, поєднання навчальної і практичної діяльності. 7. Очевидна актуальність здобутих знань.

Література

1. Исследование стратегий решения задач в зарубежной психологии. Вопросы психологии. 1972. №5. С.174 – 176.
2. Козиева И.М. “Смысл” и “значение” в наивной семиотике. Логический анализ языка. Культурные концепты. Москва: 1994. 85 с.
3. Луныков А.И. Учебный текст как объект восприятия и усвоения (построения методов понимания): Дис. канд. психол. наук: 19.00.01. Москва: 1988. С.74.
4. Лурия А.Р. Язык и сознание. Ростов н\Д.: “Феникс” 1998. -416 с.
5. Смирнов А.А. Избранные психологические труды: В 2 т. Педагогика, Москва: 1987. Т. 2: Психология запоминания. 294 с.
6. Смирнов А.А. Избранные психологические труды: В 2 т. Педагогика, Москва: 1987. Т. 2: Психология запоминания. 236 с.
7. Чепелева Н.В. Психологія читання тексту студентами вузів. Київ: Либідь, 1990. 100 с.
8. Harris Ch. Measurement of comprehension of literature. - In: School Report 1948 Vol. 51.

Гурлева Т. С., кандидатка психологічних наук, старша наукова співробітниця лабораторії консультативної психології і психотерапії Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА УЧАСНИКАМ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПІДВИЩЕННІ МЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ЖИТТЯ

Постановка і стан розробленості проблеми. До складної соціально-політичної та економічної ситуації в Україні, війни на Сході країни, інфодемії додалася пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, загроза довготривалого карантину і поширення мутованоно вірусу. У такий кризовий період надзвичайно гостро постало питання збереження психічного та психологічного здоров'я населення, зокрема учасників освітнього і

медіаосвітнього процесу. Це значною мірою залежить від рівня медіаграмотності українців, досягнення якої є мета медіаосвіти (А. Догг, І. Жилавська, В. Іванов, А. Федоров та ін.). Масова медіаосвіта розглядається як «процес розвитку й саморозвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, розвитку творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки» [1].

Втім, медіаосвіта у навчальних закладах, а також серед широких верств населення носить, на думку С. Бойко, точковий та несистемний характер. Це, вважає науковець, значною мірою пояснюється: інерцією системи освіти, яка на рівні основ навчального процесу успадкувала від радянських часів недостатню увагу до розвитку критичного мислення; швидкими темпами розвитку нових медіа й трансформації традиційних ЗМІ; браком матеріальних ресурсів тощо. Для того, щоб молодь вільно орієнтувалася в сучасному інформаційному просторі, вчителі, викладачі та батьки учнів середніх шкіл повинні мати належний рівень медіаосвіченості [Там само]. До переліку суб'єктів медіаосвітньої діяльності, носіїв медіаграмотності доцільно додати психологів, які працюють в освітніх закладах, й тих, хто надає консультативну/психотерапевтичну допомогу молоді і старшим людям у прямому, безпосередньому спілкуванні, а також тих, хто спілкується з громадянами опосередковано, в режимі онлайн, через буквенний текст.

Питання психологічної допомоги людині, зокрема стосунків психолог-клієнт як напряму, так і опосередковано розглядається через положення і принципи гуманістичної психології та психотерапії, представлені багатьма дослідниками (Ф. Василюк, Г. Костюк, Д. Леонт'єв, А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс; С. Рубінштейн та ін.). Вивчаються аспекти психологічної допомоги різним категоріям постраждалих від воєнних дій, складного економічного стану та медіавпливу для збереження психічного здоров'я громадян (З. Кісарчук, О. Кокун, Л. Найдьонова, Т. Титаренко та ін.).

Вченими акцентується увага на психологічній теорії тексту; сприйнятті тексту; проблемі впливу тексту на свідомість людини; на питаннях культури спілкування, діалогу як співтворчості; авторської і читацької компетентності у сучасних соціокультурних умовах (Т. Ван, Л. Виготський, Х. Гадамер, Т. Дрідзе, О. Корніяка, О. Леонт'єв, Ю. Лотман, В. Різун, Н. Чепелева та ін.).

Перспективним вбачається визначення: специфіки друкованого, буквенного тексту, завдяки якому стає можливим конструктивний діалог між

автором і читачем; засобів підвищення читацької компетентності, медійної грамотності психолога і людини, яка, перебуваючи в кризових умовах, запобігає до психологічної допомоги через ДЗМІ та Інтернет.

Мета дослідження – визначити орієнтири психологічної допомоги громадянину у підвищенні медіаграмотності в кризових умовах життя.

Викладення основного матеріалу. Складовою комунікативної компетентності в інформаційному суспільстві вважається медіакомпетентність фахівця. Підвищення комунікативної, зокрема текстової компетентності тих, хто спілкується з громадянами через текст (журналістів, політиків, освітян, психологів тощо), сприяє правильному сприйняттю, розумінню та інтерпретації читачем різноманітних повідомлень, тобто підвищенню його читацької компетентності. За нашим дослідженням (Гурлева Т., 2015-2017), росту текстової компетентності психологів сприяють, зокрема, певні вимоги до їх авторських текстів з боку редакторів друкованих видань (журналів, газет тощо), а також діалогічна компетентність видавців, їх особистісні якості, такі, як самостійність, відповідальність, вимогливість тощо. Встановлена спрямованість редакторів на діалогічно зорієнтовані тексти, які готуються до друку, і необхідність методичного забезпечення для підвищення комунікативної компетентності психологів-авторів і клієнтів-читачів. Виявлено, що: діалогічне (на відміну від маніпулятивного чи інформативного) спілкування зокрема через друковані ЗМІ, вважають пріоритетним різні категорії українців, що виявляє їх потребу в інформації, повазі, рівних стосунках тощо.

Вирішення зазначеної проблеми базується на наукових ідеях про те, що психотерапевтичний процес залежить від того, чи виникне діалог, взаєморозуміння (М. Бахтін, Н. Чепелева та ін.) між людьми – психологом та клієнтом. Діалог є інструментом і умовою спілкування між психологом і громадянами дистантно, опосередковано, через ЗМІ. Діалог визначає культуру взаємодії психолога-автора і клієнта-читача, яка є ознакою загальної культури міжлюдського спілкування, що сприяє збереженню людського в людині, її особистісному розвитку в неблагополучних для психологічного здоров'я умовах, нейтралізації негативного інформаційно-психологічного впливу.

У критичній ситуації психологічна допомога спрямована на розширення у людини уявлення про себе, свої можливості й перспективи, про свою роль у власному житті та в житті суспільства, про простір життєвих пріоритетів і цінностей, які визначають вектор самопізнання, саморозвитку, самоздійснення. Психолог має актуалізувати потребу у смислі життя, його

вивищенні, підйому від тих смислів, що підтримують фізичне виживання, до задоволення вищих цінностей, таких як любов, гідність, справедливість, творчість та ін. (Гурлева Т., 2015). У діалозі величезне значення має опора на особистісні якості людини, як-от довіра до себе. Дані емпіричного дослідження [2] показали, що показники довіри до себе як до особистості у опитаних читачів текстових ЗМІ вищі, ніж до себе як до читача. Це пояснюється респондентами як: недостатність джерел і часу для порівняння інформації, нетерпимість до протилежних думок, брак досвіду, низький рівень довіри до ЗМІ. Також це може свідчити про відсутність психологічної допомоги читачеві у розвитку критичного, оцінювального ставлення до медіатекстів, формуванні довіри до себе як до особистості і читача. Тому продуктивна модель діалогічних стосунків у масмедійному просторі може бути інструментом зцілення і розвитку особистості, відновлення і зміцнення довіри людини до себе, а також до корисної інформації і її авторів, що підвищуватиме ефективність психологічної допомоги.

Діалогічність друкованого тексту, яка забезпечується різними засобами і прийомами писемного діалогічного мовлення, мотивує читача до співбесіди, спонукає його до роздумів, самостійних висновків (В. Біблер, О. Кочубей, В. Литовський, Н. Терновик, Н. Чепелева та ін.). За результатами емпіричного дослідження (Гурлева Т., 2015-2018 р.р.), доведена доцільність саме діалогічного (конструктивного, неманіпулятивного) спілкування через ЗМІ з усіма категоріями постраждалих в сучасній Україні. У вітчизняних реаліях спілкування з громадянами через ЗМІ здебільшого будуються на «суб'єкт-об'єктній» основі. Втім, без активної позиції самого громадянина суттєвого просування у подоланні негативної симптоматики у результаті кризових подій і шкідливої інформації, розвитку людини як суб'єкта не відбувається.

Автор будь-якого повідомлення виявляє власну медіаграмотність через текст, а також виступає певним зразком і джерелом медіакомпетентності. Текст, пише Н. Чепелева, не лише моделює взаємодію автора та реципієнта, відображаючи, з одного боку, задум автора, його комунікативний намір, з другого – програму діяльності того, хто його сприймає, а й здійснює вирішальний психологічний вплив на свідомість реципієнта, дозволяючи керувати процесами сприймання та розуміння повідомлення, впливати не лише на когнітивну, а й смислову сферу особистості [3].

Висновки. Орієнтирами психологічної допомоги учасникам освітнього процесу у підвищенні медіаграмотності у нинішніх кризових умовах життя вважаємо; вміння розрізняти на практиці різні види текстів – маніпулятивний, діалогічний, інформаційний; засвоєння навичок і вмінь діалогічного спілкування через текст. Для покращення медійної грамотності важливо звертатися до свідомості людини, її особистої відповідальності за осмислення і розповсюдження отриманої інформації, опиратися на її довіру до себе як до особистості. На етапі апробації технології психологічної допомоги користувачам текстових ЗМІ спостерігались певні позитивні зрушення у рівні їх довіри до себе як до особистості і до читача, в оцінювальному ставленні до різних медіатекстів, у розумінні особливостей діалогічного і маніпулятивного впливу через текст, що свідчить про певні успішні кроки у підвищенні рівня медіаграмотності сучасних читачів як учасників освітнього процесу.

Література

1. Бойко С.Т. Медіаосвіта дорослих як чинник збереження психологічного здоров'я в умовах інфодемії: URL: https://lib.iitta.gov.ua/722762/1/%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%BE%D0%9D%D0%A3%D0%A8_2020.pdf (дата звернення: 24.12.2020 р.).
2. Гурлева Т.С. Технологія психологічної допомоги громадянам у подоланні проявів ПТСР через текст у друкованих ЗМІ та Інтернет-ресурсах: *Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу*: монографія, Р. 7, Київ, 2020. С. 159-177: URL: https://lib.iitta.gov.ua/722181/1/Monograph2020_labpsychother.pdf (дата звернення: 24.12.2020).
3. Чепелева Н.В. Текстова інформація як чинник психологічного впливу на свідомість реципієнта: URL: http://otherreferats.allbest.ru/psychology/00210435_0.html (дата звернення: 24.12.2020).

Даніленко О. М., магістр публічного управління та адміністрування ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Наукова керівниця: Діденко Н.Г., докторка наук державного управління,